

Bu sayımız, 15 Temmuz Şehitlerine ithaf edilmiştir...

muhafazakârdüşünce

15 temmuz'un ışığında Türkiye

kadim

MUHAFAZAKÂR DÜŞÜNCE/THE JOURNAL OF CONSERVATIVE THOUGHT

4 aylık yerel süreli düşünce dergisi

Yıl Year: 13 • Sayı Issue: 49 • Eylül september - aralık december 2016

ISSN 1304-8864

Kadim Yayınları Adına Sahibi/Owner: Serhat Buhari Baytekin
Genel Yayın Yönetmeni/General Director: Selman Salim Kesgin

Genel Koordinatör/Administrative Coordinator: Üzeyir Tekin
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü/Managing Editor: S. Buhari Baytekin
Yurtdışı İlişkiler Koordinatörü/International Affairs Coordinator: Okan Arslan
Reklam ve Halkla İlişkiler/Marketing and Public Relations: Ayşegül Öz
Görsel Yönetmen/Creative Director: Ezgi Zorlu
Tasarım/Design: Yeter Baysal
Web Yönetimi/Webmaster: Harun Kaban

49. Sayı Editörleri/Editors of 49th Issue: Doç. Dr. Bengül Güngörmez - Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın

Yayın Kurulu/Editorial Board

Prof. Dr. Bedri Gencer, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Bekir Berat Özipek İstanbul Medipol Ü.
Prof. Dr. Bülent Arı, İstanbul Sabahattin Zaim Ü.
Prof. Dr. Cemal Fedayi, Kırıkkale Ü.
Doç. Dr. Kudret Bülbül, YTB Başkanı
Doç. Dr. Hamit Ersoy, RTÜK
Doç. Dr. Ahmet Yıldız, TBMM
Doç. Dr. Fatih Duman, Hitit Ü.
Doç. Dr. Mahmut Hakkı Akın, Necmettin Erbakan Ü.
Doç. Dr. Şaban Kardeş, TOBB Ü.
Doç. Dr. Ahmet Özcan, Karatekin Ü.
Doç. Dr. Hamit Emrah Beriş, Gazi Ü.
Doç. Dr. Bengül Güngörmez, Uludağ Ü.
Dr. Necdet Subaşı, Başbakanlık
Dr. Ahmet Helvacı, İçişleri Bakanlığı
Mustafa Armağan, Araştırmacı, Yazar
Dr. Zeyneb Çağlayan İçener
Dr. Şenay Eray, Afyon Kocatepe Ü.
Hamdi Turşucu, Kültür Bakanlığı

Danışma ve Hakem Kurulu/Advisory Board

Prof. Dr. Birol Akgün, Necmettin Erbakan Ü.
Prof. Dr. Kenan Gürsoy, İstanbul Aydın Ü.
Beşir Ayvazoğlu
Prof. Dr. Naci Bostancı, TBMM
Prof. Dr. Ömer Çaha, Yıldız Teknik Ü.
Prof. Dr. Hüsamettin Arslan, Uludağ Ü.
Prof. Dr. Gökhan Çetinsaya, Başbakanlık
Prof. Dr. Davut Dursun, Sakarya Ü.
Prof. Dr. M. Şükrü Haniçoğlu, Princeton Ü.
Prof. Dr. Süleyman Seyfi Öğün, Maltepe Ü.
Prof. Dr. Ahmet Güner Sayar, Beykent Ü.
Prof. Dr. İhsan Sezal, TOBB Ü.
Prof. Dr. Şaban H. Çalış, Selçuk Ü.
Prof. Dr. Richard Gamble, Hillsdale College
Annette Y. Kirk, The Russell Kirk Center
Prof. Dr. Suna Başak, Gazi Ü.
Prof. Dr. Nazım İrem, İstanbul Aydın Ü.
Prof. Dr. Halis Çetin, Cumhuriyet Ü.

YÖNETİM YERİ/CONTACT

Rabat Sok. No: 27/2 Gaziosmanpaşa, Çankaya/ANKARA

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

E-posta/E-mail: dergi@muhafazakar.com - muhafazakardd@gmail.com

Genel ağı/Web: www.muhafazakar.com

ABONELİK/SUBSCRIPTION

Telefon/Phone: 0-312 431 21 55

HAZIRLIK/PREPARATION

Uluslararası Piri Reis kültür Ajansı www.pirireisajans.com - info@pirireisajans.com

Telefon/Phone: 0-312 446 21 56

BASKI/PRINT

Baskı Tarihi/Print Date: Aralık 2016

Baskı Yeri/Print Address: MRK Baskı ve Tanıtım Hizmetleri

Muhafazakâr Düşünce Dergisi, Kadim Yayınları tarafından yayımlanmaktadır. Muhafazakâr Düşünce ulusal hakemli bir dergidir. Yılda 3 sayı yayımlanır ve Türkçe ve İngilizce makalelere, çevirilere, analizlere ve kitap tanıtımlarına yer vermektedir. Dergide yayınlanan makalelerden yazarları sorumludur. Yayımlanan makaleler EBSCOhost tarafından taranmakta ve makalelerin İngilizce özetleri indeks servisinde yer almaktadır.

bu sayıda

muhafazakâr düşünce'den
preface

15 temmuz'un ışığında
Türkiye
Turkey in the light
of july 15th

Muhafazakâr Düşünce'den / 9

Takdim / 15

15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı
-Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek-
July 15th Coup Attempt and the Turkey Context of Conservatism
-Rethinking Conservatism in Turkey -
FARUK KARAARSLAN / 21

Türkiye Siyasi Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz Sonrası
Laiklik Tartışmaları ve FETÖ
The Issue of Secularism in Turkish Political Culture and Secularism
Debates after July 15th and FETO
MAHMUT HAKKI AKIN / 37

15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak
Civil Resistance To July 15th: Reestablishing Democracy
ALİM YILMAZ / 57

Batı'nın Demokrasi Paradoksu, 'Demokratik Darbe'
Kavramsallaştırması ve 15 Temmuz Darbe Kalkışması
Paradox of Democracy in the Western World, Conceptualisation of
'Democratic Coup', and Coup Attempt of July 15th
GÖKHAN BOZBAŞ / 73

"Sessiz Yiğit"ların Sosyal Teoride Ele Gel(e)meyişi: 15 Temmuz Örneği
The Inability of Addressing the "Silent Masses" In Social Theory: The
Example of July 15th
İBRAHİM NACAK / 91

15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması
Sociological Aspects of the Military Coup Attempt of July 15th
M. ZEKİ DUMAN / 103

Gnostik Düşünce Kurumsal Yapılara Karşı: Yeni Kolonyalizmin Sofistik
Silahı
Gnostic Ideas Against Institutional Structures: The Sophisticated
Weapons of the New Colonialism
MUSTAFA SAİD KURŞUNOĞLU / 119

15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Gerilen Türkiye-Almanya
İlişkilerinde Göçmen Meselesi
The Problem of Immigrants in Turkey-Germany Relations which were
Strained after the July 15 Coup Attempt
METİN AKSOY / 145

McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ
FETO: From Mc Community and the New Religious Movement (NRM)
to Terror Organization
MEVLÛT ÖZBEN / 167

27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne
Etkileri
The Effects of May 27 and September 12 Military Coups on Turkish
Film Sector
YALÇIN LÜLECI / 183

mülakat
interview

Hüsamettin Arslan ile Darbe ve Devlet
BENGÛL GÜNGÖRMEZ / 211

değerlendirme analyses

Prematüre Doğum/Ruşeym Ölüm: 15 Temmuz Darbe Teşebbüsünün Anatomisi
Premature Birth/Germ Death: Anatomy of the Coup Attempt of July 15th
MURAT ÇEMREK / 221

Darbenin Sağı Solu Olmaz
Right or Left-Wing, a Coup is After all a Coup
BESİM F. DELLALOĞLU / 227

Türkiye-Batı İlişkilerinin Ontolojik Derinliği
Ontological Depth of Turkey-West Relations
TAHSİN GÖRGÜN / 235

Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi
The Coup Attempt of July 15th in Social Perception
İPEK COŞKUN • HAZAL DURAN / 257

derkenar postscripts

Soğuk Savaş Dönemi Türkiye'sinde Arnold J. Toynbee ve İslâmcılık
Sezai Karakoç'un Yazılarında Medeniyetçilik
Arnold J. Toynbee and Islamism in Cold War Era Turkey
Civilizationism in the Writings of Sezai Karakoç
CEMİL AYDIN • BURHANETTİN DURAN / 271

Müslüman Kadının Sesi: İslâmcı Romanların Kadın Yazar ve Anlatıcıları
The Voice of Muslim Women: Female Writers and Narrators of Islamist
Novels
NESRİN AYDIN SATAR / 295

Mevlana Düşüncesinde Hikmet
The Concept of Wisdom in Thinking World of Rumi
GÜLŞEN YAYLI / 315

kitap tahlili book analyses

Gizliliğin ve Gizli Topluların Sosyolojisi
RUHİ CAN ALKIN / 327

Kesin İnançlılar
MUSTAFA ALİ MİNARLI / 333

Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te)
NİLÜFER ÖZTÜRK AYKAÇ / 341

Kötülüğün Sıradanlığı (Adolf Eichmann Kudüs'te)
AKİF KEMAL KOÇ / 347



- 1. Muhafazakâr Düşünce** ulusal hakemli bir bilimsel dergidir. Her sayıda farklı dosya konuları işlenir; bunun yanı sıra dosya dışı önemli çalışmalara da yer verilir.
- Gönderilecek çalışmalarda sosyal bilimlerde yaygın ve kabul edilmiş kaynak gösterme yöntemlerinden (APA) herhangi biri, kendi içinde tutarlı olmak koşuluyla kullanılabilir. Çalışmaların mutlaka kaynakçası yapılmalıdır.
- Çalışmalarla birlikte, 250 kelimeyi aşmayan Türkçe ve İngilizce özet, 10 kelimeyi geçmeyecek şekilde Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler iletilmelidir. Ayrıca yazarla irtibat için gerekli iletişim bilgileri de gönderilmelidir.
- Muhafazakâr Düşünce**'ye gönderilen çalışmalar, Times New Roman tipinde, bir buçuk aralıklı olarak A4 boyutunda 22 sayfayı (En az 3.500 en fazla 6.500 kelime,) geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanacak çalışmaların imlâ ve noktalamasında yazarın tercihleri geçerlidir; ancak sehven yapıldığı varsayılan hatalar düzeltilir.
- Gönderilen çalışmaların yanıtlanma süresi 60 gündür. Bu süre içerisinde yanıtlanmayan çalışmalar ulaşmamış demektir. Çalışmalarla ilgili, hakemlerden edinilen olumlu ya da olumsuz görüş, çalışmanın yazarına bildirilir; gerekli düzeltmeler istenir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların fikrî sorumluluğu yazarlarına aittir. Yayın için kabul edilen çalışmaların yayın hakkı **Muhafazakâr Düşünce**'ye aittir.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan polemik konusu olan çalışmalarda yazarlara en fazla 2 kez cevap yazma hakkı tanınır.
- Muhafazakâr Düşünce**'de yayınlanan çalışmaların yazarlarına yazıların bulunduğu sayıdan iki adet; yayın ve danışma kuruluna ise her sayıdan birer adet gönderilecektir.
- Muhafazakâr Düşünce**'ye yazı göndermek için şu adresler kullanılacaktır: slmkesgin@gmail.com - muhafazakardd@gmail.com
- Gelecek sayının dosya konusu Web sitesinde yayınlanacaktır.

Meş'um darbe girişiminin ardından istikbaline ve istiklaline sahip çıkanları Türk halkının duruşunu tarihe not düşmek, darbeye giden süreci sosyolojik olarak değerlendirmek ve 15 Temmuz'u kavramsallaştırmak amacıyla duyurduğumuz yazı çağrısına çok sayıda hocamız kıymetli çalışmalarıyla destek verdiler.

15 Temmuz şehitlerine ithaf ettiğimiz bu sayıda;

Faruk Karaarslan, "15 Temmuz Darbe Girişimi ve Muhafazakârlığın Türkiye Bağlamı -Türkiye'de Muhafazakârlığı Yeniden Düşünmek-" başlıklı makalesinde 15 Temmuz gecesi darbeye direnen kitle üzerinden Türk muhafazakârlığının yeni dönemini tartışıyor. Karaarslan çalışmasında muhafazakârlık kavramının kullanımına dair tartışmalardan hareketle Türkiye'de sosyal bilimlerin tekrar tartışılmasını gerektiğini iddia ediyor.

Mahmut Hakkı Akın, "Türkiye Siyasi Kültüründe Laiklik Meselesi ve 15 Temmuz Sonrası Laiklik Tartışmaları ve FETÖ" başlıklı makalesinde cumhuriyet tarihi boyunca devlet tarafından takip edilen laiklik anlayışının ve uygulamalarının Türkiye'de dini hayat üzerindeki etkileri ve FETÖ türü bir örgütlenmenin ortaya çıkışındaki rolünü tartışmaya açıyor. Akın'a göre katı laiklik politikaları, dini cemaatlerin ve grupların önemli bir dönüşüm yaşamasına sebep olmuştur. Çok partili hayata geçilmesi sonrasında dini cemaatlerin önemli bir figür haline

gelmesi, siyasilere ile aralarında bir fayda ilişkisi kurulmasına zemin hazırladı.

“15 Temmuz Sivil Direnişi: Demokrasiyi Yeniden Kurmak” başlıklı makalesinde Alim Yılmaz demokratik yollarla iç başına gelen iktidarların demokrasi ve hukuku, ayrıcalıklı gruplar ve bu gruplarla kurulan işbirliğiyle değil, toplumdaki sağladığı destekle koruyabileceğinin görüldüğünü ifade etmektedir. Yılmaz’a göre devletin bütün kurumlarıyla yeniden kurulması, liyakat esasına göre istihdam siyaseti izlenmesi ve toplumsal çeşitliliğin devlet kadrolarına yansması, muhtemel darbe teēebbüslerini engelleyecektir.

“Sessiz Yiğin”ların Sosyal Teoride Ele Gel(e)meyişi:15 Temmuz Örneği“ başlıklı çalışmasında İbrahim Nacak, “sessiz yiğin” kavramından hareketle kitle, sosyal yiğin, kalabalık kavramları tartışıyor. Nacak makalesinde 15 Temmuz darbe girişiminin sessiz yiğin kavramsallaştırmasını nasıl dönüştürdüğünü de ele alıyor. Türkiye’de toplumu ya da halkı sessiz çoğunluk olarak görmeyi eleştiren Nacak’a 15 Temmuz ve sonrasında yaşananlar sadece “sessiz yiğin”ların kendisini sürü ya da koyun diye tanımlayanlara karşı bir cevap değil, aynı zamanda sessiz olmasından istifade edip, sessizliğini sürdürmesi için mücadele eden kesim(-ler)e karşı bir cevaptır.

Mehmet Zeki Duman “15 Temmuz Askeri Darbe Girişiminin Sosyolojik Okuması” başlıklı makalesinde darbe girişimini, gerek nedenleri ve oluşumu gerekse sonuçları itibariyle önceki darbelerin tümünden farklılaşan yönlerini sosyolojik olarak değerlendiriyor. Duman’a göre 15 Temmuz darbe girişiminin en önemli iki önemli sonucu Türkiye’de bir gelenek haline almaya başlayan darbelerin artık kolay bir biçimde yapılamayacağının anlaşılması ve FETÖ’nun ülkede yıllardır adeta bir korku imparatorluğı gibi hareket etmesinin önüne geçilmesidir.

Mustafa Said Kurşunoğlu “Gnostik Düşünce Kurumsal Yapılara Karşı: Yeni Kolonyalizmin Sofistik Silahı” başlıklı makalesinde FETÖ’yü gnostik yapı kavramsallaştırması üzerinden analiz ediyor. Kurşunoğlu’na göre gnostik düşünceler ve bu düşüncelere dayalı teşkilatlanmalar öznel ve ezoterik yapıları ile toplumsal

sağduyuya ve açıklığa dayalı kurumsal rasyonalitenin karşısı bir konumda yer almaktadırlar

“Batı'nın Demokrasi Paradoksu, ‘Demokratik Darbe’ Kavramsallaştırması ve 15 Temmuz Darbe Kalkışması” başlıklı makalesinde Gökhan Bozbaş demokrasinin bayraktarlığı iddiasında olan ülkelerin bazı darbelere verdiği desteği analiz ediyor. Bozbaş’a göre Batı ülkeleri reelpolitik gereği küresel ve ulusal medya üzerinden seçilmiş iktidarı diktatör ilan etme; mümkün mertebe halkı sokaklara dökme, iktidara istifa çağrısı yapma; çekilmezse askeri göreve çağırma ve bu yaşananları demokratik darbe olarak adlandırmakta ve bu durumu kendince meşrulaştırmaktadır.

“15 Temmuz Darbe Girişimi Sonrasında Gerilen Türkiye-Almanya İlişkilerinde Göçmen Meselesi” başlıklı makalesinde Metin Aksoy Türkiye-Almanya ilişkilerini darbe girişimi açısından değerlendiriyor. Aksoy’a göre halihazırda göçmen ve entegrasyon sorunları sebebiyle inişli çıkışlı bir seyir izleyen Türkiye-Almanya ilişkileri Almanya’nın 15 Temmuz darbe girişimini Türkiye aleyhtarı ve tek taraflı olarak yorumlaması sonucu bir krizin eşindedir. Şüphesiz bu durumun Almanya’da yaşayan Türk göçmen nüfus üzerinde de etkileri olacaktır.

Mevlüt Özben tarafından kaleme alınan “McCemaat ve Yeni Dini Hareketten (YDH) Terör Örgütüne: FETÖ “ başlıklı makale bir dini cemaat olarak zamanın ve ülke koşullarının kendisine sağladığı kolaylıklarla büyüyen bir yapının, sonraları küresel dünyanın da bir realitesi olan Yeni Dini Hareketlere (YDH) özgü niteliklerle donanmasını ele alıyor.

“27 Mayıs ve 12 Eylül Askeri Darbelerinin Türk Sinema Sektörüne Etkileri” başlıklı makalesinde Yalçın Lüleci 27 Mayıs 1960 ve 12 Eylül 1980 Askeri Darbelerini Türk sinema sektörüne etkisi açısından tartışıyor. Lüleci’ye göre, 1980 ve 1960 darbeleri Türk Sinameası üzerinde farklı etkiler bırakmıştır.

Mülakat kısmında darbeyi ve darbenin sosyolojisini Uludağ Üniversitesi’nden Prof. Dr. Hüsamettin Arslan’la konuştuk. Hüsamettin Hoca kendine has üslubuyla darbe gecesi hissiyatını ve analizlerini bizlerle paylaştı.

Değerlendirme bölümünde Besim Dellaloğlu “Darbenin Sağı Solu Olmaz” başlıklı çalışmasında 15 Temmuz gecesini ve

direnişini sol siyaset açısından eleştirel yorumluyor. Türkiye'deki demokrasi kültürü ve birlikte yaşama düşüncesine dair tespitlerde bulunan Dellaloğlu'nun değerlendirmesi muhafazakâr camia için de eleştiriler ve cevaplanması gereken sorular barındırıyor.

Murat Çemrek "Prematüre Doğum/Ruşeym Ölüm: 15 Temmuz Darbe Teşebbüsünün Anatomisi" başlıklı değerlendirmesinde özgürlüklerin teminatı olan devlet yapısının bundan sonraki olası darbe teşebbüslerinin önüne geçebilecek yegâne güvence olduğunu belirtiyor. Çemrek çalışmasında 15 Temmuz askeri darbe teşebbüsünün 1960 sonrasındaki başarılı ve başarısız diğer öncülleriyle ilişkisini sosyo-ekonomik bir temel üzerinden devletin ontolojisi çerçevesinde değerlendirmekte.

"Türkiye - Batı İlişkilerinin Ontolojik Derinliği" başlıklı çalışmasında Tahsin Görgün Türkiye ile Avrupa'nın sağlıklı bir zeminde ilerlemesi için birbirlerini ihmal ve inkar etmeden, birbirlerini karşılıklı olarak tanımaları gerektiğini belirtiyor. Görgün'e göre hem Batılı devletler hem de diğerleri sömürgecilik döneminin bittiğinin bilincine varmalı ve buna göre politikalar geliştirmelidir. Türkiye de, teavün üzerinden itidali yaşayarak sömürge olmadığının farkında olarak kararlar almanın ve uygulamanın imkanını bütün dünyaya göstermekle mükelleftir.

İpek Coşkun ve Hazal Duran tarafından kaleme alınan "Toplumsal Algıda 15 Temmuz Darbe Girişimi" başlıklı çalışma, SETA tarafından gerçekleştirilen, demokrasi nöbetinde meydanların tutumunu inceleyen saha araştırmasının sonuçlarını analiz ediyor.

Bu sayıda FETÖ'nün sosyolojik dinamiklerini anlamak açısından çok önemli olan bazı kitaplara dair değerlendirmeler meraklısını bekliyor.

Georg Simmel'in "Gizliliğin ve Gizli Toplumların Sosyolojisi" adlı eseri Ruhi Can Alkın, Eric Hoffer'in "Kesin İnançlılar" isimli eseri Ali Minarlı, Hannah Arendt'in "Kötülüğün Sıradanlığı" adlı eseri Akif Kemal Koç ve Nilüfer Öztürk Aykaç tarafından değerlendirildi.

Derkenar kısmında üç çalışmayı sunuyoruz sizlere:

Cemil Aydın ve Burhanettin Duran tarafından İngilizce orjinali Comparative Studies of South Asia, Africa and the Middle East dergisinde yayınlanan “Soğuk Savaş Dönemi Türkiye’sinde Arnold J. Toynbee ve İslâmcılık Sezai Karakoç’un Yazılarında Medeniyetçilik” başlıklı çalışmayı sizlere sunuyoruz. Aydın ve Duran’a göre özcü söylemin, yani Avrupa sömürgeciliğinin dayandığı söylem düzeni ile ona karşı üretilen milli ve küresel söylemlerin artık yer değiştirdiği savı üzerine düşünmek ve geride bırakmak zamanı gelmiştir.

Nesrin Aydın Satar tarafından kaleme alınan “Müslüman Kadının Sesi:İslâmcı Romanların Kadın Yazar ve Anlatıcıları” başlıklı makalesi 1970 ve 1980 yılları içerisinde kadın yazarlar tarafından kaleme alınan iki İslâmcı roman ve bu romanların kadın kahramanları üzerinden sosyo-politik ve sosyo-kültürel konjonktürü ele alıyor.

Gülşen Yaylı tarafından kaleme alınan “Mevlâna Düşüncesinde Hikmet” başlıklı çalışma Mevlânanın hayatı ve eserlerinde hikmet ve hikmet arayışının nasıl bir yeri olduğunu değerlendiriyor.

15 Temmuz Darbe Girişimini ele aldığımız bu sayıda konuya entellektüel bir katkı yaptığımızı düşünüyoruz.

değerlendirme

PREMATÜRE DOĞUM/RUŞEYM ÖLÜM: 15 TEMMUZ DARBE TEŞEBBÜSÜNÜN ANATOMİSİ

PREMATURE BIRTH/GERM DEATH: ANATOMY OF THE COUP ATTEMPT OF JULY 15TH

MURAT ÇEMREK*

15 Temmuz'dan bu yana başta başkent Ankara ve ülkenin yaklaşık beşte bir nüfusunu barındıran en büyük şehri İstanbul'daki kaos hiç durulmadan devam ediyor. Hükümete bağlı askeri birlikler, polis, jandarma ve paramiliter gruplar ile darbeciler ve destekçileri arasında özellikle başkentte çeşitli noktalarında yaşanan sıcak saatler sonrasında çok sayıda sivilin de hayatını kaybettiği ve yaralandığı sürekli gelen haberler arasında. Birçok bakanlık çatışmalar sonrasında karşılıklı olarak birkaç kez el değiştirdi. Ülkenin dört bir yanından gelen haberler de birçok il ve ilçedeki durumun da başkentten farklı olmadığını ortaya koyuyor...

Yukarıdaki farazi haber bülteninin şükürler olsun ki gerçekleşmemiş olması 15 Temmuz'u 16'sına bağlayan gece sonunda asayişin berkemal olduğu bir sabaha erişmemizle mümkün oldu. Artık klişeleşse de yalın gerçeği ifade etmesi bakımından Türkiye -amiyane tabirle verilmiş sadakası varmış ve belki de bu misafir ettiği Suriyelilerin duasıdır- bir askeri darbeyi değil bir iç savaşı savuşturdu. Darbeciler açısından siyasal iktidarı en kolay şekilde ele geçirmek bakımından tamamen rasyonel olsa da hem yöntemi hem de sonuçları bakımından bir cinnet olduğu aşikâr olan askeri darbe teşebbüsü başarısızlıkla sonuçlanınca en azından hayatında konvansiyonel veya post-modern bir darbe yaşamış insanlar derin bir nefes aldı. Rasyonel veya irrasyonel herhangi bir fenomeni ve/ya eylemi anlayabilmek için sadece sonuçlarına değil bilakis öncüllerine bakmak gereği, bizi doğrudan bir tarihsel analiz yapmaya ve bunu yaparken de süreç analizinden faydalanmayı gerekli kılar. Elbette bunu yaparken sadece bir vakianın gelişim aşamaları çerçevesinde tarihsel arka planını değil aynı şekilde teorik temellerini de incelemek gerekir. Bu kısa değerlendirme, 15 Temmuz askeri darbe teşebbüsünün 1960 sonrasındaki başarılı ve başarısız diğer öncülleriyle ünsiyetini sosyo-ekonomik bir temel üzerinden devletin ontolojisi çerçevesinde değerlendirmeye matuftur.

* Prof. Dr., Necmettin Erbakan Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Peşrev: Darbe Nedir? Neden Yapılır?

15 Temmuz gecesi yaşanan ve ilk önce Başbakan Binali Yıldırım'ın ifadesiyle “kalkışma” veya sonucu itibarıyla “başarısız askeri darbe teşebbüsü” ne Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ne insanlık tarihindeki diğer başarılı veya başarısız örneklerinden ilkidir. Öncelikle sorulması gereken herhangi bir siyasi, sosyal veya ekonomik oluşum neden ve hangi şartlar altında askeri darbeye yönelir? Bu soruyu kitlesel boyutundan bağımsız feminist teorideki kişisel siyasaldır (personal is political) ve Foucaultian bir yaklaşımla mikro siyasetin makro siyasete dair en azından bir kesit sunacağı temel varsayımı üzerinden hareket edebiliriz. O zaman soruyu askeri darbe teşebbüsü çerçevesinden bir süreliğine çıkarıp birey üzerinden insanın darp etmeye yatkınlığını sorduğumuzda ne zaman ve ne kadar şiddete başvururuz sorusunu cevaplayabildiğimiz ölçüde yol bulabiliriz. Bu bağlamda bireysel şiddet, herhangi bir meşruiyet kaybının şiddet yoluyla bastırılması ve/ya unutturulması şeklinde tecelli edebileceği gibi meşruiyetini şiddet ve getirdiği korkudan alan bireye karşı misliyle mukabele etme şeklinde de oluşabilir. Yani şiddet, bir meşruiyet kaynağı olarak istimal edilebileceği gibi şiddete karşı şiddet yoluyla bir ihkak-ı-hak odağı haline de gelebilir. Anlaşılacağı üzere burada şiddet, ikircikli olsa da hem kullanan hem de maruz kalan açısından bir meşruiyet kaynağı haline gelmektedir. Halbuki şiddet korku odaklı bir meşruiyet üretebilmesine rağmen tam tersine hegemonik meşruiyetin sonunu tescillemektedir. Bu noktada şiddetin normatif bir değer ve/ya yöntem olarak sunulması, sürdürülebilirlik sorusu veya sorununu alt etmesiyle yani hegemonyasını oluşturmasıyla mümkün olacaktır. Kısacası, mütemadiyen şiddet kullanarak meşruiyet üretmeyeceğinize göre bu şiddeti yedekte tutup onu kullanmadan bir meşruiyet üretimi bir normatif ilkedir. Bu hem birey için hem bireyin kurduğu ve işlettiği tüm sosyal, ekonomik ve siyasal organizasyonlar için geçerlidir. Örneğin, Weber'in meşhur devlet tanımından hareketle “şiddetin meşru tekeli” olması bunu biteviye istihdam etmesini gerektirmemektedir. Kaldı ki zaten bu tekeli hali ontolojisi gereği kendi meşruiyetini üretmektedir. Zira burada ontolojik bir gerçeklik olarak devletin Hobbesian anlamda “herkesin herkesle savaş halinde olduğu” doğa durumunu aşmanın yolu olarak şiddetin yine hegemonik bir rıza ile devlette tekelleşmesinin kabulü üzerine kuruludur. Devlet ise bu rızayı daha çok şiddet kullanarak değil tam tersine olabildiğince az şiddete başvurarak, şiddeti rafineleştirerek hatta mümkünse hiç başvurmadan gerçekleştirebilir. Bu durum benzer şekilde bireyin diğer bireylerle veya bireylerden müteşekkil diğer sosyal, ekonomik ve siyasal yapılarla ilişkisinde de geçerlidir. Örneğin bir

sosyal yapı olarak ailede bireyin eşi ve çocukları üzerindeki otoritesi onlara karşı ne kadar çok şiddet kullandığıyla değil tam tersine şiddete hiç ihtiyaç duymayıp ideal anlamda mümkün olduğu gibi devlet de otoritesini olabildiğince şiddet kullanmadan gerçekleştirebilir. Klasik liberal teoride devlete atfedilen gece bekçisi minör bir rol olarak tam da Leviathan'ı dizginlemeye yönelik kuramsal ve kurgusal bir metafordur yoksa devlet meşruiyetini kaybettiğçe daha çok şiddet kullanarak karanlık tarafa geçtikçe “devlet terörü” dediğimiz fenomenin gerçekleşmesi konusunda insanlık tarihi mebzul miktarda örnekle doludur.

Yukarıdaki sorumlardan hareketle askeri veya başka bir formatta darbe bir şiddet yöntemi olarak bireyin darp ediciliğiyle özdeşleştirildiğinde şiddete yönelmek diyalog veya başka bir barışçıl yolla çözüme ulaşılamamış bir meselede taraflardan birinin diğerini ortadan kaldırmak da dahil yöneldiği bir tercih olarak karşımıza çıkar. Bu noktada hukuki değilse bile fiili veya zihni olarak bütün yollar tüketilip yolun sonuna gelinerek yolsuz kalındığından ve bıçak kemiğe dayandığı için de Gordion'un düğümü haline geldiğini varsayılan sorun için yegane çözüm onu darp etmek hatta yok etmek şeklinde bir meşruiyet arayışına dönüşmüştür. Nasıl ki bireysel anlamda şiddet makul bir çözüm yolu değilse bile nihai çözüm olarak anlam dünyasında yer edinebilmiştir; aynı şekilde kamusal çözüm noktasında da şiddet yangın halinde camı kırılıp basılacak acil butonunu simgelemektedir. Yine darpten darbeye kadar şiddet, sadece hukuki veya siyasal çerçevede akut veya kronik bir yetmezlik değil ekonomik ve/ya sosyal çıkarların uzlaştırılamamasıyla karşımıza çıkmaktadır. İşte bu noktada meselenin baskın bir şekilde siyasal bir format kazanarak deruhte edilmesi gerekmekte ve bu noktada şiddet kullanımı problemi ivedilikle en ucuz çözüm yöntemi olarak belirmektedir. Öte yandan acilci bir yaklaşımla kısa vadede bir çözüm olarak sunulan şiddet tam tersine daha büyük sorunların orta ve uzun vadede kapısını aralamaktadır. Kısacası şiddet daha fazla şiddet doğurmakta ve özellikle iç savaş örneklerinde olduğu gibi taraflar yekdiğerine karşı şiddeti artırmalarına rağmen adeta herhangi bir bağımlılıkta olduğu gibi daha fazla doz şiddeti ortadan kaldırmayıp aksine bağımlılığı pekiştirmektedir. Bundan hareketle nasıl ki birey şiddet kullanımı bir siyaset metodu olarak aslında başta sosyo-ekonomik bir arka plana ihtiyaç duyuyorsa aynı şekilde hatta daha fazla olmak üzere askeri darbeler kendi meşruiyetlerini üretmek adına bir toplumsal tabana ve onun sosyo-ekonomik taleplerini merkeze getirmeye yöneliktir. Bu bağlamda askeri darbeler aynı siyasi partilerin işlevlerinden toplumsal talepleri devlet aygıtına taşıırken siyasi partilerden farklı olarak bunu kendilerine vergiler

yoluyla alınan silahları vergiyi ödeyenlere doğrultarak yapmaktadırlar. Halbuki esas olarak, beylik tabancayla eşkıyalık olmaz.

Şu ana kadar anlattığımız teorik arkaplan çerçevesinde yapabileceğimiz tespit 15 Temmuz askeri darbe teşebbüsünün Cumhuriyet tarihi boyunca başarılı darbeler ve başarısız darbe teşebbüsleri içerisinde sosyo-ekonomik tabanı en zayıf olanı olarak karşımıza çıkarır. Bundan dolayı, prematüre doğan bu darbe ancak bir teşebbüs haline gelebilmiş ve rüşeym halde ölmüştür. Elbette darbenin eyleme geçirilişindeki tutarsızlıklar da nihai başarısızlığı pekiştirerek milletin felahını mümkün kılmıştır. Bu noktada askeri darbenin anakronik boyutu bir yana bu anakronizm içinde kitle iletişim araçlarının kullanımı açısından da başka bir anakronizm barındırmaktadır. Örneğin 1960 askeri darbesi ve sonrasındaki Talat Aydemir'in başarısız denemelerinde radyoyu ele geçirmek kendi içinde tutarlı bir adımdır zira o dönemki kitlesel yayın tekelini ele geçirecek sadece moral motivasyon açısından değil Alparslan Türkeş'in davudi sesiyle darbeyi ilan etmek önemli bir mevziyi ele geçirmek açısından da anlamlıdır. 1980 askeri darbesinde yine televizyon yayını tekelini elinde bulunduran TRT'nin ele geçirilmesi ve buradan bir askeri bildiri ile kitleleri uyandırmak yine kendi içerisinde tutarlıdır. Halbuki internetin daha fazla sosyal medya olarak tecelli ettiği bir çağda artık yayın tekelini elinde bulunmayan hatta grup bünyesindeki televizyon kanallarından bir veya birkaç kanal üzerinden askeri bildiriye hem de korkusu gözlerinden okunan ve boncuk boncuk terleyen bir haber spikerine okutturmak ne kadar makul bir marifet olabilir? Elbette, darbecilerin ilk yaptığı hamlelerden birinin TÜRKSAT'a saldırmak olduğunu biliyorum fakat böyle durumlar için değilse bile teknik arızalar için bir yedekleme ünitesi olduğunu da akıldan tutarak darbecilerin TÜRKSAT'ı ele geçiremeyince çanak antenlere hava saldırısı düzenleyerek acizyetlerini ortaya koymaları ayrıca önemlidir.

15 Temmuz gecesine bir süreç analizi çerçevesinde yaklaştığımızda darbenin başarısızlığında sadece toplumsal arkaplanı veya ekonomik boyutu olmaması kadar süreç yönetimi açısından da iyi ki ne kadar başarısız ve beceriksiz olunduğu ortadadır. Örneğin, Cuma akşamı o zamanki adıyla Boğaziçi Köprüsünü bir kaç manga askerle ve tek tarafını tutmak nasıl bir akıl tutulmasıdır? Köprüdeki tamiratın çok önceden haber verilmesine ve yaz aylarında İstanbul'da görece düşük trafik yoğunluğuna rağmen birkaç yıl önce nasıl toplumsal şikayetlere mal olduğu hatırlanırsa daha iyi anlaşılacaktır. Aynı şekilde darbenin bir toplumsal tabana dayanmaması bir yana kendisine bir toplumsal meşruiyet üretmekten uzak bir döneme tekabül etmesidir.

Örneğin 1980 askeri darbesi, TSK'nın sıkıyönetim görevlerini başarılı şekilde yerine getirmemesi bir yana, toplumsal anlamda büyük ölçüde kardeş kavgasını önleme cihetinde kendisine bir meşruiyet üretebilmişken 15 Temmuz Türkiyesinde bu minvalde meşruiyet kaynağı bir olumsuzluk söz konusu değildir. Aynı şekilde o dönemde hiperenflasyonla iyice fakirleşen halkın bir kurtarıcı beklediği de unutulmamalıdır. Dahası darbecilerin okuttuğu bildiri bu bağlamda büyük ölçüde arkasındaki farazi yapı olan Yurtta Sulh Konseyi kadar ülke gerçeklerinden uzak ayakları yere basmayan fantastik veya sürreal bir metin olarak tarihe geçmiştir.

Tarihsel analizden kastımız amiyane tabirle Perşembenin gelişini Çarşambaya projeksiyonla tahmin edebilme yetisidir. Her ne kadar darbe teşebbüsü öncesinde Ağustos ayındaki YAŞ toplantısında FETÖ/PYD yapılanmasıyla iltisaklı bir çok subayın görevine son verileceği haberleri yaygınlık kazansa da tam da 14 Temmuz günü bültenlere düşen haberde Erzincan'daki Ergenekon davasının gizli tanıklarının hapis cezasına hükmeden mahkeme kararı gerekçesinde, FETÖ/PDY'nin silahlı terör örgütü olarak kabul edilmesi ilk kez mahkeme kararına girmektedir. Bu iki gelişmenin belki daha ileri bir tarih için planlanan askeri darbeyi öne çektiğini düşünebiliriz. Öte yandan bu darbe teşebbüsünde bulunanların hesaplamadıkları ise gerektiğinde sivil halkın üzerine ateş açtıklarında halkın sinmek yerine tam tersine daha fazla darbecilerin üstüne gitmeleridir. Türkiye'de son yıllarda neşv-ünema bulan Yeni Türkiye ifadesinin somut bir karşılığı söz konusu ise bu 15 Temmuz 2016 gecesi hakk-el-yakin ve mücessem şekilde tecelli etmiştir.

Hitam-u-Misk: Ha Bu Bana Ders Olsun!

Ontolojik olarak askeri darbe bir siyaset mekanizması olarak modern ve kadim devletler için bir ihtimal olarak her zaman yerli yerinde durmaktadır. Bunu olabildiğince ihtimal olmaktan çıkararak ise iktidarın toplum nezdindeki itibarı ve sistemin oldukça çok geniş kitlelerce içselleştirilmesidir. Kendilerine ders çıkarmak bakımından öncelikle bundan sonra aklımdan darbe geçirenlerin en az bir defa daha düşünecekleri aşıkardır. Diğer bir ders çıkarması gereken ise tüm dünyaya demokrasinin nimetlerini anlatıp her yere bunu ihraç etmeye çalışan Batı'nın darbe gecesi ilk açıklamalarında ABD Dışişleri bakanı John Kerry'nin ağzından Türkiye'de demokrasiden daha ziyade istikrara vurgu yapması ile darbecilerle çalışabilecekleri iması şeklinde hafızalara oldukça belirgin bir şekilde kazınmıştır. Bu oldukça içten değil ama içten pazarlıklı tutumun AB nezdindeki izdüşümü de Türkiye'nin

demokrasiye değilse bile zaten Mısır'daki askeri darbede sınıfta kalan Batılı müttefiklere karşı bakış açısını yeniden olumsuz bir şekilde belirlemektedir. AB ülkeleri de Türkiye'deki darbe teşebbüsünü yarım ağız kınamalarında oldukça geç kalmışlardır. Bu çerçevede Türkiye'de bundan sonra gelişecek Batı düşmanlığının veya otoriter bir dönüşümün asıl müsebbibi kendileridir. Sonuç olarak, Adam Przeworski'nin ifadesiyle “demokrasinin kasabada ki yegane oyun” haline gelmesi oyunun bütün oyuncular tarafından kabul edilmesiyle mümkün olacağından Batı'nın bu konuda verdiği kötü sınavlar oyunun kalitesini de olumsuz yönde etkilemektedir. Elbette toplumsal bir ders çıkarılacaksa özgürlüklerin teminatı olan yapının daha fazla tabana yayılması bundan sonraki olası darbe teşebbüslerinin önüne geçebilecek yegane güvence olduğu aşikardır.